

Іван Франко у Добромилі

... Дня 14 жовтня явилися до мене голова перемиського селянського комітету сеймовий посол Степан Новаківський і секретар того ж комітету Павлуцький і предложили мені зголосити свою кандидатуру, заявляючи, що селянство прийме її прихильніше, як кандидатуру дотеперішнього посла старорусина д-ра Антоневича. Я рішився прийняти се предложення і виїхав слідуючої суботи до Мостиськ, де також мало відбутися передвиборче зібрання. На се зібрання прибули також д-р Антоневич із Перемишля і редактори Марків, Авдиківський та Вячеслав Будзиновський зі Львова.

Дня 27 жовтня, мали бути знов збори в Перемишлі і зібрання виборців у Добромилі. Невважаючи на сильний дощ, до Перемишля зійшлося коло 1000 селян, але староство в останній хвилі заборонило зібрання задля небезпеки холери. Се була, очевидно, „cholera politica”, спеціальна хвороба, дуже розповсюджена в Галичині, що вибухає тільки там, де треба ударемнити або розігнати неприємні масові зібрання.

Я мав намір того дня представитися виборцям у Добромилі, тож поїхав туди й переконався, що задля довгих дощів зібралось тільки невелике число виборців. Я заняв ся розмовою з ними в одній гостиниці. Ледве всі ми були зібрані, коли до гостиниці ввійшов жандарм, сим разом без карабіна, і сів коло стола. Ми не переривали своєї розмови і продовжували її. Жандарм слухав пильно, але не вмішувався в нашу розмову. Ми постановили на другий день зібратися в більшім числі в однім приватнім помешканні і відбутися там збори за особистими запрошеннями на основі § 2 закону про зібрання. Коли, одначе, на другий день мій приятель Василь Гукевич¹ почав на торговиці обходити виборців і роздавати їм записки на збори, той самий учорашній жандарм заарештував його з того приводу, що він „роздавав селянам картки невідомого змісту і агітував перед наближенням виборів у часі, в яким агітування було заборонене”. Даремно доказував йому Гукевич, що власне в тім часі законом запевнена повна свобода агітації.

– Прошу пана йти за мною до пана старости, – раз у раз повторяв жандарм, який, очевидно, поступав у виконанні даного розпорядження, – там пану все виясниться.

Гукевич пішов до пана старости, який, одначе, не вдостоїв його ані одного слова, тільки поручив повітовому комісарові Стшельбицькому переслухати молодого чоловіка. Але се знов було тільки балакання, яке провадив пан комісар із Гукевичем, а не урядове переслухання. Пан комісар жалував його, вичитував йому різні моральні науки, признався нарешті, що він колись також був молодим і радикалом, але тепер давно вже позбувся молодості, радикалізму та всяких принципів. Він знав уже про наш намір скликати зібрання виборців на основі § 2 закону про збори і недвозначно дав зрозуміти Гукевичеві, що власть розжене жандармами ті збори, „бо той параграф по моїй інтерпретації, – додав п. комісар з натиском, – має значення тільки для зборів найближчих знайомих”. По півгодинній розмові Гукевича випущено.

Арештування Гукевича викликало між селянами, присутніми в місті, великий перестрах. Побачили в тім „сильну руку” п. Тишковського. Агенти того пана натомість набрали відваги і переказали мені явну погрозу, що, коли покажусь де-будь у місті, мене поб'ють. Перелякані селяни просили мене не виходити з помешкання. Коли Гукевич вернув, побачили ми, що серед таких обставин шкода заходу ще раз скликати збори, бо ніхто не прийде. З тим я від'їхав до Львова, обіцявши, що день перед виборами приїду знов до Добромиля.

Так надійшов, нарешті, день виборів. Оповім події того дня за чергою. Дня 30 жовтня поїхав я до Добромиля. Тут застав я знайомого мені селянина Муштука, що на сьогодні мав завізвання до добромільського суду в справі його вищезгаданого арештування.

---

¹ Василь Гукевич, тоді студент-медик, був сином священика в Квасинині, селі Добромильського повіту.

– То правдива біда, – говорив він. – Скоро тільки я показався в місті, зараз обступили мене агенти Тишковського. Вони пізнали мене й почали питати: „А ти що тут робиш?” Я показав їм своє завізвання до суду. „То йди до суду, – сказали вони, – а скоро тебе відтам випустять, не смій забаритися ані однієї години в місті, але їдь назад, відки прибув, а то буде тобі лихо”. Невважаючи на те, я лишився. Я чув, що за мною слідять, хочуть мене бити.

– А що ж із виборцями, – запитав я, – чи можна говорити з ними?

– Про се нема що й думати, – відповів він. – Місто повне агентів Тишковського, злісних і слуг. Скоро покажеться який виборець, його зараз обступають, тягнуть до шинку, гостять горілкою та ковбасою і стережуть, аби не рушився нікуди. Я пішов також до такого шинку, але поплічники Тишковського зараз пізнали мене, а шинкар не хотів дати мені навіть склянки пива й візвав мене, щоб я зараз ішов геть і не псував йому інтересу.

Я заїхав до знайомого адвоката д-ра Тігермана, мого колишнього ученика з дрогобицької гімназії. Минуло ледве 10 мінут, аж ось являється у нього головний агент пана Тишковського й питає гостро:

– Чи тут д-р Франко?

– Так, – відповів д-р Тігерман. – Чого вам треба від нього?

– Хочемо арештувати його.

– Ви? А ви хто такий?

– Ми не ми, а знайдуться такі, що се зроблять.

– В моєму домі, – відповів д-р Тігерман, – не зробить сього ніхто. Він мій гість, а хто би захотів арештувати його, навчиться літати долі сходами.

Агент зацукався.

– Ну, у вашім домі, пане маценасе, ми сього не зробимо, але скоро тільки покажеться у місті, його арештують.

І щоб надати більше значення сій погрозі, в сінях камениці, в якій на першій поверсі була канцелярія та помешкання д-ра Тігермана, поставлено сторожу з 10 до 12 людей, які, очевидно, мали поручення блокувати мене, не впускати ані виборців до мене, ані мене до них. Вони стояли там до півночі. Перемерзши, мабуть порядно, й не дождавшись нікого, вони пішли геть, але вранці другого дня з'явилися знов. Рівночасно силою видалювано моїх прихильників із міста. Отак прочищено ґрунт, а всю ніч приготовувано податливих виборців горілкою та пивом при звуках музики по шинках до відповідного сповнення їх найвищого горожанського обов'язку.

Рано, коло восьмої години, сторожі біля дому д-ра Тігермана вже не було і я вийшов на місто. Скоро я показався на ринку, я зробився предметом загальної уваги. Численні міщани, злісні офіціалісти п. Тишковського, а також селяни та міщани, що купками ходили по ринку, ззиралися на мене та показували пальцями, але ніхто з них не приступив до мене. Я побачив відразу, що даремні були би і мої зусилля звертатися до селян; вони були або п'яні, або і залякані, а деякі з них знаками давали мені знати, аби я не заговорював до них нічого.

О 9-ій годині мало розпочатися голосування, та що головна сила виборців п. Тишковського з околиць Бірчі ще не явилася, заведено присутніх на ринку виборців до досить віддаленого будинку ради повітової, і тут агенти п. Тишковського ще раз повчали їм заслуги та вартість свого кандидата.

Нарешті о пів 10-ї приїхали численні вози пана Тишковського, напаковані бірчанськими виборцями, їх завезено перед сам виборчий локаль, інших приведено також сюди; вся сила агентів, агітаторів і поплічників п. Тишковського зібралася перед виборчим локалем густою хмарою, 10 жандармів поставало в два ряди перед входом, а деякі патрулювали сюди й туди серед юрби, аби тримати порядок. Сю свою задачу вони сповняли досить оригінально. Агенти пана Тишковського могли збиратися великими купами, говорити голосно та лаяти противників; та коли хто з тих противників посмів

заговорити до якого виборця або коли їх зібралася хоч невеличка купка, зараз являвся жандарм і гукав: – Розходіться! Розходіться! Що тут маєте говорити?

Героєм дня був добромильський ремісник Пелехович, по ремеслу бляхар, досить непочесна, не раз в'язницею карана людина. Він надіявся доброго зарібку з виборів. Попереднього дня він відводив моїх прихильників до залізниці, напастував виборців, а рано в день виборів, не знаючи, де я ночую, в жидівській готелі коло ринку вхопив черевики якогось приїжджого гостя, що ночував там, і почав утікати з ними в тім переконанні, що зробив пакість мені. На ринку з сього приводу зробився невеличкий гармидер, у Пелеховича відібрано черевики, але се не перешкодило йому далі відгравати роллю великого героя.

Ось вже виборці почали по одному виходити з виборчого локалю. Пелехович станув поміж жандармами і обсипав лайками та наругами тих виборців, що голосували за мене. Михайла Сташкова з Кропивника він перед очима сторожі безпеки побив до крові. Побито також Миколу Заяця з Телесниці та Михайла Мильковича з Соколі. Вони прийшли перелякані від голосування на ринок і почали оповідати свої пригоди.

– Ні, – скрикнув голосно Заяць, – доки живу, не хочу бути більше виборцем. Мій отець був виборцем і дістав биття, та й мені трафилосся таке саме.

– Е, то ще не біда, – відповів йому якийсь селянин, – а то би ти навіть не знав, що маємо конституцію.

Голосування проведено зовсім правильно, крім тієї невеличкої неправильності, що його ведено не в законно приписаному порядку: Добромиль – Бірча – Устріки, але в новім, власне, для п. Тишковського складеному: Бірча – Добромиль – Устріки. В основі цієї маленької зміни лежала глибока філософічна мудрість. Досвід учить, що многі виборці голосують так, як голосував той перед ним. Коли, отже, перші виборці подали голоси за п. Тишковським, то можна бути певним, що й з дальших найбільша часть буде голосувати так само, розуміється, за винятком тих, що приступають до урни з сильною постановою голосувати інакше. Не зовсім у порядку було, може, й те, що сіни перед виборчим локалем були повні агентів пана Тишковського, які ще й тут перед самим голосуванням пробували одного або другого виборця підкупити грішми. Одному селянинові обіцяли 25 ринських, а одному руському священикові, попові Козієві, 100 ринських. І се, може, не зовсім належало до порядку, що цісарсько-королівський повітовий комісар Стшельбицький в урядовій уніформі стояв посеред виборчої комісії і кождому виборцеві ясно та виразно підповідав назву: Павло Тишковський.

О 12 годині голосування скінчилося; на Тишковського впало 210 голосів, на мене 22. О другій годині почали стріляти з моздрів на знак, що й в інших повітах більшість голосів упала на п. Тишковського. Швидко, одначе, розійшлася чутка, що вистріли були передчасні, бо телеграми про результати голосування ще не надійшли. О третій годині я від'їхав із Добромиля – телеграми ще не надійшли. Я не сумнівався ані на хвилину про побіду п. Тишковського, та в моїй душі будилися непевні побоювання, як перейшла виборча боротьба в інших повітах і скільки наших жертв спотребувала вона. Сі побоювання, на жаль, не були зовсім безпідставні. ...

Джерело: І. Франко. Найновіший галицький вибір / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 46. – Кн. 2. – Київ: Наукова думка, 1986. – С. 280-292.

Текст підготував П. Теліш